***Llibre de la Fàbrica de Santa Maria de la Vila de Elig*, introducció i edició de Joan Castaño Garcia i estudi lingüístic d'Antoni Mas i Miralles, Universitat d'Alacant - Departament de Filologia Catalana, Alacant, 2015, 382 p.**

A pesar de l'incendi de l'església el 20 de febrer de 1936, i dels documents que s'hi perderen sense remissió, l'Arxiu Parroquial de la Basílica de Santa Maria d'Elx atresora un fons històric que ens hauria d'enorgullir a tots els il·licitans i que, gràcies al projecte de creació del Museu de la Mare de Déu Patrona d'Elx, ha pogut trobar un lloc adient on ser servat amb totes les condicions necessàries. Aquest volum no és el primer en què s'edita algun manuscrit pertanyent a l'arxiu, cal recordar, per exemple, *El sentit de la mort en l'Elx medieval. Un llibre de clàusules testamentàries de l'església de Santa Maria (1294-1444)*, d'Anna M. Álvarez, o *Llinatges d'Elx*, del mateix autor de l'edició que ressenyem.

No cal dir, perquè és de tots conegut, que Joan Castaño potser és l'historiador més important amb què comptem a Elx (i dic *potser* perquè les meues paraules no semblen massa pressumptuoses), capaç de transitar entre l'edat moderna i l'edat contemporània amb una naturalitat sorprenent. Ara ens obsequia amb l'estudi i l'edició d'un dels llibres cabdals per a conéixer les vicissituds de la parròquia de Santa Maria entre finals del segle XVI i finals del XVII. En aquesta empresa l'acompanya el professor del Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant Antoni Mas i Miralles, expert lingüísta, acostumat a enfrontar-se a textos antics i que coneix sobradament l'arxiu de l'església de Santa Maria, ja que la seua tesi, publicada sota el nom de *La substitució lingüística del català (La llengua de l'Església d'Elx en l'edat moderna)*, estudiava la documentació en valencià que s'hi conserva.

El volum es divideix en tres parts: d'una banda, la introducció històrica i textual i l'estudi lingüístic; i, d'una altra, l'edició del *Llibre de la Fàbrica de Santa Maria de la vila d'Elig*. En la primera part, Joan Castaño ens ofereix un conjunt de dades ben exposades i ordenades, com ens té acostumats, que ajuden el lector a no perdre's en l'obra que s'edita, potser massa extensa i de lectura complexa per a un simple aficionat. La Fàbrica d'una parròquia era l'organ de gestió econòmica i en les seues juntes es prenien algunes de les decisions més importants, a més de nomenar-se els càrrecs de majordoms de Corpus Christi i del Nom de Jesús, de llumener i, evidentment, de fabriquer. Ens trobem, doncs, al davant d'un llibre que arreplega les actes d'aquestes reunions, sempre amb un format notarial estandaritzat en què hi apareixen els assistents i s'hi deixen per escrit les decisions. Hi ha tanta informació que es fa del tot necessari un fil d'Arianna, com el que ens ajuda a traçar Castaño en la introducció, perquè puguem recuperar aquelles dades més interessants. En aquest sentit, cal recordar que el volum conservat abasteix una de les èpoques

més interessants de la història de l'església de Santa Maria d'Elx: el moment en què l'edifici goticorenaixentista s'ensorrà (1672) i hagué d'iniciar-se el procés de construcció d'un nou temple, l'actual, acabat el 1784. El llibre s'incia, a més a més, amb un conjunt d'inventaris de peces mobles que ens ajuda a comprendre la riquesa material de la parròquia i que ha ajudat a datar-ne algunes que s'han conservat fins als nostres dies. També cal tenir present un aspecte que afegeix encara més interés a l'edició: tot el que tenia a veure amb la capella professional de música es decidia en les juntes de la Fàbrica, com ara el nomenament de mestre de capella, encarregat, entre altres qüestions, de l'assaig i la direcció de la *Festa d'Elx*.

Si l'obra es guanya la nostra atenció pel seu contingut històric, no menys la mereix per la llengua que fa servir. En el segle XVII el valencià ja havia iniciat el procés de substitucuió lingüística enfront del castellà i la presència havia començat a decaure o, en tot cas, a dialectalitzar-se en alguns àmbits d'ús formals. La conservació d'un text com aquest és fonamental per a l'estudi de l'estat de la llengua en aquesta època, en què, a pesar que el valencià ostenta l'oficialitat, ja comença a rebre interferències del castellà.

D'aquesta manera, com indica Antoni Mas, que en fa una descripció acurada, ens trobem amb documents en què apareixen formes estereotipades pròpies del llenguatge administratiu d'aleshores, ple d'arcaismes, amb elements que ens acosten a la parla del moment. Estic segur que les solucions lingüístiques que s'adopten en aquesta obra ajudaran en el futur a tenir una idea més clara del valencià que es feia servir en el Siscents.

És d'agrair també a Mas que haja fet un glossari amb aquells termes més curiosos i complexos, cosa que ajuda el lector a seguir el text en millors condicions.

La tercera part, i la més important és clar, és l'edició del *Llibre de la Fàbrica de Senta Maria de la Vila de Elig començant lo present any 1592*. El text es presenta amb els criteris propis d'aquests tipus de treballs: es facilita la lectura amb uns canvis mínims en l'ortografia, la separació de paraules i la puntuació segons els usos actuals, però es preserva l'essència de l'original, fins al punt que s'hi marquen també les línies. A més, es presenta un aparat doble: en xifres aràbigues, els comentaris textuals, com ara les paraules que apareixen als marges; i, en números romans, els comentaris explicatius que contextualitzen dades que hi apareixen i que ajuden a entendre millor l'obra. Finalment, s'han elaborat un índex antroponímic i de matèries, fonamentals per a poder moure's dins d'una obra tan vasta.

Certament, i per acabar, resulta complicat recomanar la lectura sencera del *Llibre de la Fàbrica*, potser no és l'objectiu principal de Castaño, si no el de posar a l'abast una obra que ha de ser de referència per a conéixer la trajectòria de la parròquia de Santa Maria en el segle XVII. En aquesta època, no sols es posaren els fonaments d'un nou edifici en el qual, any rere any, fem reviure la mort i assumpció de la Mare de Déu, sinó que s'establiren alguns dels elements que expliquen el desenvolupament d'una església que es convertí en una fita del migjorn valencià.

Hèctor CÀMARA